

अजय गोयल

परदेशामध्ये असणारा भारताचा पैसा परत आणायचा असेल तर सर्वप्रथम त्या पैशासंबंधी अवास्तव अंदाज करणे बंद केले पाहिजे. परदेशामध्ये असणाऱ्या पैशाबद्दल सध्या अवाजवी बेहिशोबी अंदाज व्यक्त केले जात

पर्यायाने अशा पैशाला सुरक्षितपणे ठेवण्याची सोय होती व ही स्थळे जगाच्या नजरेसमोर आली होती. स्वित्झर्लंडपेक्षा अशा जागी काळ्या पैशाचा व्यवहार करणे सोपी गोष्ट होती. केवळ पंधरा वर्षांपूर्वी लंडन आणि न्यूयॉर्कसारख्या विकसित देशांतील ठिकाणी विदेशी नागरिकांना आपल्या देशामध्ये पैसे ठेवण्यावर निर्बंध घालण्यात आले. स्वित्झर्लंडचा वापर केवळ निवडक व महाभ्रष्ट व्यक्तीच करीत. बहुतेक सर्व बड्या राजकारणी व्यक्ती तसेच सनदी अधिकारी आपला पैसा, इंग्लंड, अमेरिकेसह, हाँगकाँग, दुबईमध्ये ठेवत व आजही ठेवतात.

ज्या भारतीय सनदी अधिकाऱ्यांची मुले इंग्लंड व अमेरिकन विद्यापीठांमध्ये शिकतात त्यांच्या श्रीमंत व आरामशीर जीवनशैलीकडे पाहूनच हे पैसे कुठे ठेवले जातात याची कल्पना येते. जगामधील अनेक महत्त्वाच्या शैक्षणिक संस्थांतील बँकांमध्ये भारतातील उच्चभ्रूंनी

आपली प्रचंड संपत्ती आणि खजिना जहाजांवर लादून परदेशात नेण्यास सुरुवात केली. त्यांना ब्रिटिश नबाब म्हणून ओळखले जाई. भारतामध्ये अत्यंत गरीब व दरिद्री संस्थांनाचे संस्थानिक असणाऱ्या तीन राजघराण्यांना मी युरोपमध्ये अत्यंत उच्च जीवनशैलीत राहताना पाहिले आहे. त्यांच्याकडे पिढ्यान्पिढ्या अशा जीवनशैलीने रहाता येईल, अशी संपत्ती आहे. त्रावणकोर संस्थानकडे मालकी असलेल्या देवस्थानचा सध्या उघड झालेला खजिना तत्कालीन संस्थानांकडे किती पैसा असू शकतो याबाबत आपल्याला बरेच काही सांगून जातो. असे संस्थानिक व ब्रिटिश वसाहतींचे अधिकारी यांनी हातात हात घालून भारताला पद्धतशीरपणे लुटले. आर्थिक इतिहासकार व अर्थतज्ज्ञ यांचा एखादा आयोग नेमून या सर्व लुटीसंबंधीचे चित्र स्पष्ट करून घेणे आवश्यक आहे व त्यातूनच भारतातील या लुटीबद्दल अंदाज बांधता येईल.

काळ्या पैशाचा खजिना स्विस् बँक

स्विस् बँकांना भारतीय पैसा ढडविल्याबद्दल दोष देणे भारतामध्ये नित्याचेच झाले होते. मात्र याबाबतीत भारत सरकारने गृहपाठ करून योग्य निष्कर्ष समोर आणले पाहिजेत. एकदा सर्व सत्य, तथ्ये बाहेर आली की आपल्याला प्रत्येक प्रक्रियेची भारतीय न्यायसंस्थेकडून त्यांची खातरजमा करून घेता येईल व ही सर्व माहिती एकत्र झाली, संस्थांच्या व व्यक्तींच्या नावांची निश्चिती झाली की आंतरराष्ट्रीय नियंत्रक संस्थांचीही यासाठी मदत घेता येईल.

आहेत. असे अंदाज केवळ लोकांच्या भावना उत्तेजित करण्यासाठी उपयोगी पडतील, मात्र त्यामुळे हा पैसा भारतात येण्यास मदत होणार नाही.

काही पाश्चिमात्य तज्ज्ञांनी सांगितलेल्या भारतीय काळ्या पैशाबद्दलच्या वर्तविलेल्या आकड्यांवर ठोस संशोधन करून, शास्त्रीय अचूक आकडेवारी मिळविली पाहिजे.

परदेशात नेहमी प्रवास करणाऱ्या लोकांना भारताचा काळा पैसा परदेशात आहे हे माहिती होते. स्वित्झर्लंडशिवाय जगभरातील अन्य चाळीस ठिकाणी राजकारणी आणि सनदी अधिकाऱ्यांचा काळा पैसा ठेवण्याची आणि

आपली वैयक्तिक खाती सुरू करून पैसा ठेवला आणि त्याचा उपयोग परदेशात पैसा नेण्यासाठी केला. १९६० पासून १९८० पर्यंत परदेशात शिकलेल्या ५० लाख भारतीय विद्यार्थ्यांपैकी केवळ काहीच मुलांनी आपले शिक्षण शिष्यवृत्तीवर पूर्ण केले आहे. ही सर्व मुले प्रामुख्याने श्रीमंत कुटुंबांतील होती किंवा सनदी नोकरांशी संबंधित होती. त्यांची खाती जगप्रसिद्ध बँकांमध्ये होती व पैशाचे गैरमार्गाने हस्तांतरण करण्यासाठी आणि काळा पैसा ठेवण्यासाठी वापरली जात होती. भारताचा पैसा परदेशात ठेवण्याचे तीन प्रमुख कालखंड होते.

सर्वात प्रथम भारतातील राजघराण्यांनी

दुसरी लूट जागतिक बँकेच्या स्थापनेपासून सुरुवात झाली. १९५७ मध्ये जागतिक बँकेची नवी दिल्लीमध्ये शाखा सुरू झाली आणि भारत तिचा एक सर्वात मोठा कर्जदार बनला. १९६० सालापर्यंत, पैशाचा व अंमली पदार्थांचा व्यापार मोठ्या प्रमाणात सुरू होईपर्यंत, आंतरराष्ट्रीय व भारतातील पैशांच्या हस्तांतरणावरील निर्बंध कडक नव्हते. तत्कालीन राजकीय, सामाजिक परिस्थिती आदर्शवादी व गांधीवादावर आणि साधेपणावर आधारित होती. मात्र याच परिस्थितीमध्ये भ्रष्टाचाराचे रोपटे रूजत होते. विकासकामासाठी वापरायच्या पैशामध्ये होणारा भ्रष्टाचार थांबवण्यासाठी कोणतीही यंत्रणा या

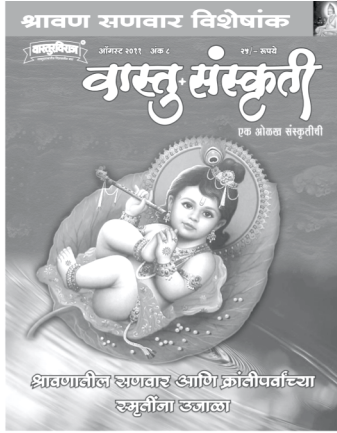
वास्तुशास्त्र व भारतीय संस्कृतीचे जतन करणारे
सर्वांग सुंदर मासिक

वास्तु+संस्कृती

सर्वत्र
उपलब्ध

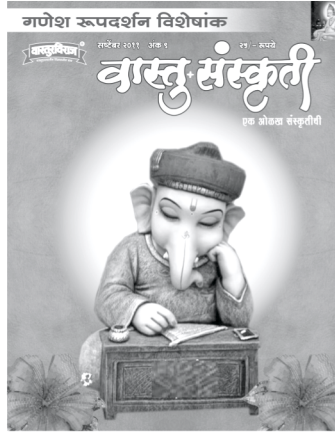
एक ओळख संस्कृतीची

ऑगस्ट २०११

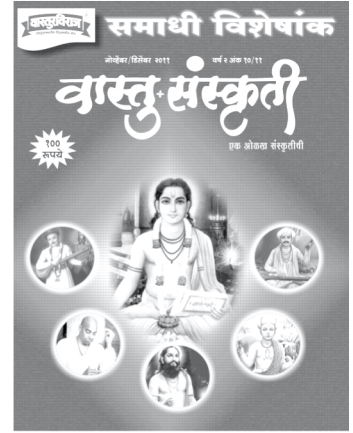
श्रावणातील
सणवार
आणि
क्रांतीपर्वाच्या
स्मृतीला उजाळा

सप्टेंबर २०११

ॐकार स्वरूप
श्रीगणेशाची
विविध रूपे

दिवाली २०११

भारतीय
संत-महंतांच्या
समाधीचे महात्म्य
सांगणारा
विशेषांक

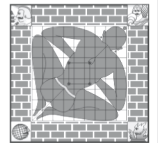
ठाणे (मुख्य) कार्यालय : नवदर्शन अपार्टमेंट, पहिला माळा, नौपाडा पोलीस स्टेशनसमोर, महात्मा गांधी रोड, ठाणे (प.) ४०० ६०२.

फोन - ०२२ - ६७८४७६००/०१/०६, २५४४ २०३०/३०२०, ३२०० ११२२

पुणे कार्यालय : अमरपार्क अपार्टमेंट, शिरोळे मार्ग, जंगली महाराज रोड, पुणे - ४११ ००५.

फोन : ०२० - ३०२६६४३६ / ४३७ / ४३८ / ३२३११९५५

E-mail : dr.raviraj@vasturaviraj.co.in Website: www.vasturaviraj.co.in

जिल्हानिहाय जाहिरात आणि वितरकांचे स्वागत

काळामध्ये नव्हती. भारताला या काळात विकासकामांची गरज होती. या विकासकामांसाठी कर्ज काढून घेतलेला अब्जावधी डॉलर्सचा पैसा मात्र स्विस बँकांमध्ये जात असे. यामुळेच आजही गरीब भारतीय मात्र या वाढत्या कर्जाच्या ओझ्याखाली पिचला गेला असला तरी यापैकी फारच कमी पैसा भारतात आला व जो आला त्यातील फार थोड्या कर्जाचा उपयोग विकासकामांसाठी केला गेला. भारतात उदारीकरणाची प्रक्रिया सुरू होण्यापूर्वी ज्या भारतीयांची खाती स्विस बँकांमध्ये होती त्यांची यादी यासाठी मागितलीच पाहिजे. यामध्ये अनेक सनदी नोकरांची नावे बाहेर येतील. सुमारे चाळीस वर्षांच्या काळामध्ये वस्तूच्या आयात करारांसाठी राजकीय नेत्यांना व सनदी नोकरांना दिलेल्या लाचेची रक्कम याच परदेशी खात्यांमध्ये जमा होत असे. आयात करारांसाठी परदेशी बँकांमध्ये लाचेची रक्कम जमा करणे किंवा हवालाद्वारे पैसा आणणे हे मान्सूनच्या येण्याइतके सहज व नेहमीचे झाले होते. आता इलेक्ट्रॉनिक हस्तांतरणाने अशा प्रकारची उलाढाल व सोप्या रितीने व चटकन होते.

या सर्व प्रकाराचा परिणाम अर्थहस्तांतरणांची तिसरी लाट येण्यामध्ये झाला. भारतातील 'परवाना राज्य' हे उद्योगांच्या वाढीसाठी जाचक होते. त्यामुळे भारतातील हजारो निर्यातदारांना आंतरराष्ट्रीय बँकांमध्ये बेकायदेशीर खाती काढणे भागच पडले. मुख्यत्वे निर्यातदारांनी लंडन व अमेरिकेत खाते काढून खेळत्या भांडवलासाठी व बचत केलेला पैसा जमा करणे सुरू केले. १९७० ते ८० च्या काळात आपला आंतरराष्ट्रीय व्यापार सुरळीत ठेवण्यासाठी ज्यांना अशी खाती काढावी लागली त्यांच्याकडे सहानुभूतीने पाहणे लागले. व्यापारवृद्धीसाठी जाचक असलेल्या नियमांचे पालन करून आंतरराष्ट्रीय व्यापार करणे अशक्यच होते. मनमोहनसिंग अर्थमंत्री होऊन या नियमात बदल होईपर्यंत हा प्रकार सुरू होता. परंतु त्याचबरोबर या उदारीकरणानंतर पैसा बाहेर जाण्याचे प्रमाण प्रचंड वाढले.

१९९० पर्यंत भारताबाहेर गेलेला पैसा समुद्रातील थेंब ठरावा, एवढा प्रचंड पैसा त्यानंतर देशाबाहेर जात आहे. यासाठी जगातील हुशार लेखापालांची, सल्लागारांची मदत घेतली जात आहे. विसाव्या शतकामध्ये काळा पैसा भारताबाहेर नेण्यासाठी अत्यंत साध्या मार्गाचा वापर करण्यात आला होता व ते शोधणे सोपे होते. मात्र एकविसाव्या शतकात बहुराष्ट्रीय कंपन्या व बँकांनी हुशार तज्ज्ञ लोकांचा वापर करून हा पैसा नाहिसा करण्याचे कल्पक उपाय योजण्यात येतात. हे कसे चालते हे एका साध्या उदाहरणाने स्पष्ट करता येईल. समजा एखाद्या भारतीय सार्वजनिक क्षेत्रातील कंपनीला रशियातील तेल कंपनी खरेदी करायची असेल; भले त्या तेलाचा वापर भारतासाठी होणार नसेल, तरी हुशार तज्ज्ञ, सल्लागार, मोठ्या पदावरचे लोक विविध तंत्रांनी सरकारला आकडेवारी, आलेख दाखवून आपले म्हणणे पटवून देतात आणि हवे असलेले परकीय चलन उपलब्ध करून घेतात. बिझिनेस स्कूलमध्ये शिकलेल्या व्यवस्थापकांच्या कौशल्याचा उपयोग करून असे पैसे देण्यास सरकारला राजी केल्यानंतर, काही कठिणपणाने तरतुदीची कारणे देत ते हा पैसा सरळ सरळ रशियन कंपनीला देण्यास न सांगता एखाद्या बाहेरील कंपनीच्या तर्फे देण्यास सांगतात. ही मधली कंपनीसुद्धा पैसे पाठविण्यासाठी भारतीय सार्वजनिक क्षेत्रानेच निर्माण केलेली असते. नंतर काहीवेळा केवळ कागदोपत्री असणाऱ्या या रशियन कंपनीसाठी मध्यस्थ कंपनीला एक अब्ज डॉलर्स म्हणजे ४५ अब्ज रुपये पाठवले जातात. हा पैसा अर्ध्या डझनहून अधिक कंपन्यांमधून प्रवास

करताना गुप्त होऊन जातो. बऱ्याचवेळा या रशियन कंपनीला केवळ ३० अब्ज रुपयेच द्यायचे ठरलेले असते म्हणजे वरचे १५ अब्ज रुपये वाटेतच गडप केले जातात. भारतातील शेअर बाजारात तेजी आणण्यासाठी आणि गृहनिर्माण उद्योगातही काळा पैसा किती वापरला जातो यावरही आतापर्यंत बराच उहापोह झालेला आहे. मात्र पूर्वीच्या काळी देशाबाहेर पैसा पाठविण्यापेक्षा, उदारीकरणाच्या नावाखाली, आंतरराष्ट्रीय प्रकल्पांमध्ये, शेअर बाजारात पैसा लपवणे सोपे झाले आहे याकडे लक्ष कमी जाते. भारतीय उद्योग जगत जगभरात पाय पसरून भारत सुपरपॉवर होत असल्याचा आभास निर्माण करून भाबड्या भारतीयांना खुश ठेवले जात आहे, मात्र सत्य अत्यंत कटू असून या आर्थिक शक्तीमागे बऱ्याचवेळा केवळ पैशाचे हस्तांतरण करण्याचे जाळे दडले आहे.

स्विस बँकांना भारतीय पैसा दडविल्याबद्दल दोष देणे भारतामध्ये नित्याचेच झाले होते. मात्र याबाबत भारत सरकारने गृहपाठ करून योग्य निष्कर्ष समोर आणले पाहिजेत. भारतामधील आर्थिक इतिहासकार, नागरिकांचे प्रतिनिधी, लेखापालांची 'सत्यशोधन समिती' स्थापन करून गेल्या काही दशकांमध्ये सार्वजनिक क्षेत्रातील उद्योगांनी केलेले सर्व आंतरराष्ट्रीय करार तपासून पाहिजे पाहिजेत. या व्यवहारांमध्ये कोणते भारतीय सनदी अधिकारी व राजकारणी आहेत याची पडताळणी करणे अशक्य नाही. या सनदी अधिकाऱ्यांची व राजकारण्यांची खाती स्विस बँकेत आहेत का? याची विचारणा त्या बँकांना करता येईल. सध्याच्या या वेगवान संगणक युगात या प्रचंड माहितीवर प्रक्रिया करून काही महिन्यात आपण निष्कर्ष काढू शकू. एकदा सर्व सत्य, तथ्ये बाहेर आली की आपल्याला प्रत्येक प्रक्रियेची भारतीय न्यायसंस्थेकडून त्यांची खातरजमा करून घेता येईल व ही सर्व माहिती एकत्र झाली, संस्थांच्या व व्यक्तींच्या नावांची निश्चिती झाली की आंतरराष्ट्रीय नियंत्रक संस्थांचीही यासाठी मदत घेता येईल. हे सर्व केल्याशिवाय आपणाला स्वस्थता येणार नाही. आपल्या देशाला विविध मार्गांनी गेली तीन शतके लुटले आहे. आता हीच वेळ आहे या सर्व लुटीमागील सत्य बाहेर येण्याची. समजा यामधून काळा पैसा भारतामध्ये परत आला नाही तरीही आपण हा अनुभव जतन करू आणि भविष्यकाळात अशा प्रकारच्या लुटीपासून संपत्ती वाचवण्यात भावी पिढ्यांना यश येईल.

योग्य मार्गाने चौकशी करून न्यायालयीन प्रक्रिया पूर्ण केल्यावर स्विस सरकार मदत करण्यास नक्कीच तयार होईल. योग्य निष्कर्ष पुराव्यांसह माहिती, तथ्ये समोर आणल्यानंतर भारतीय न्यायालयाने दिलेले निर्देश जगातील कोणताच देश फेटाळू शकणार नाही. स्वित्झर्लंडची जनता भारतीयांनी त्यांची चॉकलेट्स घड्याळांवर बहिष्कार टाकावा अशी स्थिती येऊ देणार नाही. जर भारताने असा बहिष्कार घालायचा ठरविला तर त्या देशाच्या अर्थव्यवस्थेला पक्षाघात होईल. भारताविरुद्ध आर्थिक क्षेत्रातील शीतयुद्ध कोणत्याच देशाला परवडणारे नाही. स्वित्झर्लंड व इतर देश भारताला मदत करण्यास उत्सुक असतील हे ऐकून आपल्याला आश्चर्यच वाटे. परंतु त्यासाठी आपल्या मागण्यांमध्ये विश्वासार्हता आणण्यासाठी न्यायालयीन प्रक्रिया पूर्ण करायला हवी. त्यासाठी आपल्याकडे राजकीय इच्छाशक्ती हवी. काळ्या पैशाच्या विरोधात ज्या चळवळी चाललेल्या आहेत त्यांनी केवळ भावनात्मक आवाहने करण्यापेक्षा व स्विस बँकांना दोष देत राहाण्यापेक्षा ही प्रक्रिया सुरू करण्यासाठी सरकारवर दडपण आणले पाहिजे.

अनुवाद - उकार करंबेळकर